

Pregledni članak

UDK 81'37:165.194

81'373:165.194

81-11:165.194

Pregledni članak

Prihvaćeno za tisak 15. 03. 2009.

Nina Tuđman Vuković
Filozofski fakultet, Zagreb
ntudman@ffzg.hr

Značenje u kognitivnoj lingvistici

U ovome se radu daje pregled kognitivnolingvističkoga bavljenja značenjem, s obzirom na činjenicu da značenje ima središnju važnost u jeziku. Kognitivna lingvistika se od samih početaka usredotočuje na pitanje kako se značenje izgrađuje u jeziku, prije svega konceptualizacijom svijeta koji nas okružuje u procesu čiji su konačni proizvod jezični izrazi koji 'imaju' značenje. U tom smislu daje se pregled predodžbenih shema, procesa izgradnje značenja, simbolizacije, uporabnih jezičnih modela. Glavni je cilj prikazati pojmove koji izgrađuju sam teorijski okvir kognitivne lingvistike i koji predstavljaju temelj za značenjske analize u okviru kognitivnolingvističkoga pristupa, sve brojnije i u hrvatskih autora. Posebno se analizira problematika kognitivnolingvističkoga pristupa leksičkome značenju i novim kvantitativnim pristupima u kognitivnoj leksičkoj semantici.

1. Uvodne napomene

Kognitivna se lingvistika u posljednjih dvadesetak godina ubrzano razvijala i postala je jednim od najutjecajnijih lingvističkih pristupa, te je svoje područje djelovanja proširila na sve tradicionalne lingvističke discipline, kao i na interdisciplinarna područja proučavanja jezika poput pragmatike, psiholingvistike ili sociolingvistike. U osnovi svih kognitivnolingvističkih istraživanja stoji pretpostavka da je prijenos značenja osnovica koja stoji u podlozi svih jezičnih izraza. Nadalje, da bismo uopće mogli raspravljati o značenju i ustroju jezičnih jedinica na nižim razinama, najprije valja postaviti temelje koji tvore teorijsku pozadinu za konkretnije semantičke studije. Drugim riječima, valja odgovoriti na pitanje na koji se način značenje ostvaruje u jeziku. S obzirom na to da jezične strukture odražavaju izvanjski svijet i čovjekov doživljaj izvanjskoga svijeta, bit značenjske analize u kognitivnoj lingvistici upravo je iznalaženje puta kojim se konceptualizacijom svijeta koji nas okružuje izgrađuje značenje i čiji su konačni

proizvod jezični izrazi koji 'imaju' značenje. Stoga ćemo u ovome radu dati pregled osnovnih pojmova kognitivne lingvistike u odnosu na poimanje značenja i pristup značenjskoj analizi, s posebnim osvrtom na probleme leksičkoga značenja.

Valja, međutim, upozoriti kako usprkos zajedničkim temeljnim postavkama kognitivna lingvistika doživljava brojne divergencije svoga teorijskog modela. Posebice se ističe raznolikost u nazivlju, gdje se isti naziv u različitim autorima koristi za različite pojavnosti ili se pak ista ili slična pojava naziva različitim terminima (za kratak pregled vidi Taylor 1995, Clausner i Croft 1999). Stoga sljedeći pregled predstavlja samo parcijalnu sliku kognitivne lingvistike, ali za cilj ima prikazati njezine temeljne postavke, te pojmove koji uvode u temelje značenjske analize.¹

2. Izgradnja jezičnoga značenja

George Lakoff i Ronald Langacker, autori čija djela (Lakoff 1987, Langacker 1987, 1991) predstavljaju temelje kognitivne lingvistike, iako ne i same njezine početke², opisuju jezični sustav na sličnim polazišnim osnovama. Pritom vrijedi temeljna postavka da **značenje** ima središnju važnost u jeziku, ono je svrha jezika, a proizlazi iz procesa **konceptualizacije** iskustva. Oba lingvisti vrlo jasno naglašavaju središnji status značenja u jeziku:

“Meaning is what language is all about.” (Langacker 1987: 12)

“The central question, as we see it, is how linguistic expressions and the concepts they express can be meaningful.” (Lakoff 1987: 266)

Lakoff k tomu naglašava i da je značenje kognitivno–jezično svojstvo neodvojivo od čovjeka i njegova uma:

“Meaning is not a thing; it involves what is meaningful to us. Nothing is meaningful in itself. Meaningfulness derives from the experience of functioning as a being of a certain sort in an environment of a certain sort.” (Lakoff 1987: 292)

Značenje, dakle, ne postoji kao kategorija *per se*, već je uvijek dijelom čovjekova konceptualnoga sustava i kognitivnih procesa (vidi odlomak 2.1 o procesima izgradnje značenja). Duboko ukorijenjena metafora jezične komunikacije prema kojoj su riječi spremnici ideja (Reddy 1979) i stoga videne kao statični entiteti neovisni o ostatku spoznajnog aparata, bila je uzrokom neuspjeha tra-

1 Ovaj rad obrađuje temeljna načela kognitivne lingvistike nastala najvećim dijelom na američkome tlu, no valja napomenuti da je kognitivna lingvistika već ranih 1990-ih prihvaćena i u Hrvatskoj (Žic Fuchs 1991), a posljednjih se godina hrvatska kognitivnolingvistička istraživanja ubrzano razvijaju te već postoji veći broj radova koji nadograđuju i preispituju ovdje opisana temeljna načela. Istražuju se kako strani jezici (npr. Buljan 2004, Gradečak–Erdeljić 2004) tako i hrvatski (npr. Belaj 2004a, Raffaelli 2004), a obrađuju se različite jezične razine kao što su sintaksa (npr. Belaj 2004b) i leksička semantika (npr. Raffaelli 2004, Fulgosi i Tudman Vuković 2001), te metafora i metonimija (npr. Brdar 2007) i druge jezične pojave.

2 Lingvistička promišljanja koja su nedvojbeno dio kognitivne lingvistike nalazimo ponajprije u radovima Ch. Fillmorea (npr. 1975, 1977a, 1977b, 1982).

dicionalnih semantičkih teorija koje nisu izlazile iz začaranoga kruga definicije značenja kao stabilne i statične strukture. Kognitivna lingvistika, zbog širega pogleda na jezik koji obuhvaća čitav kognitivni sustav, uvida da bi spomenuto viđenje značenja valjalo zamijeniti shvaćanjem značenja kao procesa (npr. Langacker 1987: 138). U tom smislu Geeraerts kaže:

“instead of meanings as things, meaning as a **process** of sense creation would seem to become our primary focus of attention.” (Geeraerts 1993: 260) (istakla N. T. V.)

Značenje se u kognitivnoj lingvistici ne promatra kao 'svojstvo' jezičnoga izraza, već kao integralna konceptualna podloga prisutna na svim razinama jezične analize. Stoga cilj semantike, te lingvistike uopće, postaje istražiti na koji se način značenje ostvaruje u jezičnim strukturama, odnosno na koji način jezične strukture odražavaju kognitivne mehanizme i 'znače', budući da je jedina funkcija ljudskoga jezika komuniciranje značenja u najširem smislu te riječi.

1.1 Proces izgradnje značenjskih struktura

Tako shvaćeno značenje **integralan je dio čovjekova znanja i kognitivnih sposobnosti**, te se jezik ne može promatrati kao sustav neovisan o ostatku čovjekova spoznajnog aparata. Značenje proizlazi iz čovjekova **tjelesnoga iskustva** i s njime je neodvojivo povezano:

“Language is thus based on cognition. The structure of language uses the same devices used to structure cognitive models... Language is made meaningful because it is directly tied to meaningful thought and depends upon the nature of thought. Thought is made meaningful via two direct connections to preconceptual bodily functioning, which is in turn highly constrained, but by no means totally constrained, by the nature of the world that we function within.

... there is no unbridgeable gulf between language and thought on one hand and the world on the other. Language and thought are meaningful because they are motivated by our functioning as part of reality.” (Lakoff 1987: 291–2)

Jezik i misli 'znače' jer su motivirani čovjekovim tjelesnim iskustvom svijeta koji ga okružuje, pri čemu se iskustvo shvaća u najširem smislu čovjekovih bioloških sposobnosti, kao i fizičkih i društvenih iskustava. Iskustveni realizam (engl. *experiential realism*), kako Lakoff naziva svoj pristup jeziku i filozofiji jezika, promatra koncepte³ kao strukture koje proizlaze iz pretkonceptualnih tjelesnih iskustava. Pretkonceptualno se iskustvo odnosi na **izravna iskustva** koja nastaju u dodiru čovjekova tijela s vanjskim svijetom (percepcija, sposobnost kretanja u prostoru), te na **predodžbene sheme** (engl. *image schemata*) – **jednostavne konceptualne strukture** koje tvore temelj složenijih koncepata i služe za njihovo razumijevanje (Lakoff 1987: 267).

3 Umjesto hrvatskoga termina *pojam* odlučili smo se za termin *koncept* za koji smatramo da je uvrženiji u radovima s područja suvremene lingvistike, kao i zbog neizbježnosti srodnih termina poput *konceptualan*, *konceptualizacija* i slično.

1.1.1 Predodžbene sheme

M. Johnson predodžbenu shemu definira kao

“recurring, dynamic pattern of our perceptual interactions and motor programs that gives coherence and structure to our experience” (Johnson 1987: xiv),

te daje opis i popis najvažnijih shema⁴:

SPREMNIK	RAVNOTEŽA	PRISILA
BLOKIRANJE	PROTUSILA	UKLANJANJE OGRANIČENJA
OMOGUĆAVANJE	PRIVLAČENJE	ZBIR–BROJIVOST
PUT	VEZA	SREDIŠTE – PERIFERIJA
CIKLUS	BLIZINA – DALJINA	LJESTVICA
DIO – CJELINA	ZDRUŽIVANJE	ODVAJANJE
PUNO – PRAZNO	SPARIVANJE	NAMETANJE
PONAVLJANJE	DODIR	PROCES
POVRŠINA	PREDMET	SKUP

Tablica 1. Popis predodžbenih shema (prema Johnson 1987:126)

Primjerice, pojam spremnika i fizičke omeđenosti prostora jedna je od osnovnih značajki našega tjelesnoga iskustva, koja proizlazi iz činjenice da svoja tijela shvaćamo kao trodimenzionalne spremnike u koje možemo unositi hranu, vodu ili zrak, da u dodiru s okolinom neprestano doživljavamo različite oblike omeđenosti pa tako izlazimo i ulazimo u prostorije, odjeću, vozila i druge prostore. Nadalje, i predmetima baratamo tako što ih stavljamo u različite oblike spremnika (šalice, kutije, vreće itd.) (Johnson 1987: 21). Iz takvih iskustava proizlazi predodžbena shema SPREMNIKA, koja predstavlja temelj za razumijevanje značenjskih odnosa, kako konkretnih fizičkih tako i apstraktnih, što možemo ilustrirati primjerima s engleskim prijedlogom *out*:

- (1) a. John went out of the room.
- b. Let out your anger.
- c. It finally came out that he had lied to us. (prema Johnson 1987)

Već je iz navedenih primjera vidljivo da značenje ne možemo promatrati isključivo kao statični entitet, već kao proces u kojem sudjeluju brojni kognitivni čimbenici:

“Meaning is a mental phenomenon that must eventually be described with reference to cognitive processing.... I assume it is possible at least in theory (if not yet in practice) to describe in a principled, coherent, and explicit manner the internal

4 Više o predodžbenim shemama i njihovoj ulozi u izgradnji jezičnoga značenja vidi i u Gibbs i Colston (1995), Cienki (1997), Clausner i Croft (1999) te Hampe (2005).

structure of such phenomena as thoughts, concepts, perceptions, images, and mental experience in general.” (Langacker 1987: 97–8)

Misli, koncepti, percepcije, slike i iskustva o kojima govori Langacker u okviru *kognitivne gramatike* (Langacker 1987, 1991) tvore konceptualne strukture, koje postaju značenjske (jezične) tek kad se skroje prema specifikacijama jezičnih konvencija. Upravo put od konceptualnih do značenjskih struktura predstavlja proces izgradnje značenja, što je središnji predmet zanimanja kognitivne lingvistike općenito. S druge strane, spomenuta nemogućnost da se oblikovanje konceptualnih struktura opiše u praksi, kognitivnim lingvistima ostavlja podosta prostora za raznolikost klasifikacija i terminologija, što ne mora nužno dovesti do bitnih razlika u općem pogledu na načela jezičnoga funkcioniranja.

1.1.2 Mehanizmi izgradnje jezičnoga značenja

Kao ključna poveznica konceptualnih i značenjskih struktura postavljaju se operacije **izgradnje jezičnoga značenja** (engl. *construal*), to jest kognitivni mehanizmi koji nejezični konceptualni sadržaj oblikuju u jezične strukture i iz kojih proizlazi ono što nazivamo značenjskom strukturom, odnosno jezičnim značenjem. Upravo se tim procesima posvećuje najviše pozornosti u kognitivnoj lingvistici jer pomoću njih pronicemo u prirodu značenja jezičnih izraza, od leksičkoga značenja do značenja gramatičkih konstrukcija. Postoji čitav niz kognitivnih operacija izgradnje značenja koje se u različitim autorima različito klasificiraju i imenuju. Najtemeljitiye klasifikacije značenjske izgradnje svakako su Langackerova *žarišne prilagodbe* (engl. *focal adjustments*) i drugi srodni procesi (Langacker 1987: 3. poglavlje) te njihove revizije u kasnijim radovima (npr. Langacker 2000a: 5)⁵, Talmyjevi *shematski sustavi* (engl. *schematic systems*, Talmy 2000a) prethodno nazivani *predodžbenim sustavima* (engl. *imaging systems*, Talmy 1988) te nešto manje opsežno razrađene operacije *izgradnje značenja* Crofta i Wooda (2000) te Crofta i Crusea (2004: 45–73)⁶.

Navedene se tri klasifikacije u mnogim elementima poklapaju, no sve ih odlikuje i svojevrsna arbitrarnost. Činjenica je da odabrane operacije značenjske izgradnje uistinu jesu relevantne za oblikovanje značenjskih struktura, no isto tako je jasno da postoje i drugi kognitivni procesi i konceptualne strukture koji utječu na konceptualizaciju iskustva (takoder vidi Verhagen 2007). Među lingvistički obrađenima ističu se opisane Lakoffove *predodžbene sheme* (Lakoff

5 Langacker u svojim radovima opisuje i druge pojave te uvodi mnoge pojmove koji se mogu podvesti pod širi pojam *izgradnje značenja*, no opseg ovoga rada ne dopušta detaljniju analizu. Primjerice, jedna od podjela obuhvaća pojmove *stupanj specifičnosti*, *pretpostavke* i *očekivanja*, *sekundarna aktivacija*, *skala* i *doseg predikacije*, *relativna istaknutost supstrukture* (*trajektor*, *orijentir*) te *perspektiva* (Langacker 1988).

6 Podroban pregled procesa izgradnje značenja prema autorima i klasifikacijama daje Verhagen (2007). Od hrvatskih autora pregled vidova izgradnje značenja daje Geld (2006), gdje se kao polazišna klasifikacija uzima podjela Crofta i Wooda (2000), odnosno Crofta i Crusea (2004), u ovome se radu kao polazište za prikaz operacija izgradnje značenja uzima izvorna Langackerova podjela (1987).

1987) te *sustavi metafora i metonimijska preslikavanja* (Lakoff i Johnson 1980), kao i Fillmoreovi *okviri* (engl. *frames*; npr. Fillmore 1982) kao sustavi strukturiranog znanja i iskustva.

Izgradnja značenja podrazumijeva odnos između govornika (ili slušatelja) i situacije koju on konceptualizira, uključujući žarišne prilagodbe i predodžbe (Langacker 1987: 487–8). Stoga se u središtu pojavnosti izgradnje značenja nalazi sposobnost govornika da istu osnovnu situaciju umom izgrađuje na više različitih načina, to jest da je strukturira pomoću različitih slika (Langacker 1987: 117). Prema tomu, predodžba pretočena u jezični izraz predstavlja ključan vid njegova značenja.

- (2) a. The glass is half–full.
b. The glass is half–empty. (prema Langacker 2000b: 28)

Taj već klasični primjer ilustrira kako se isti prizor konceptualizira u odnosu na pozadinsku sliku pune, odnosno prazne čaše, što se jezično odražava odabirom različitih pridjeva.

Prema takvome videnju očito je da je značenje kognitivna pojavnost i ne počiva na izravnim odnosima jezika i stvarnoga svijeta. Nadalje, pojam izgradnje značenja nije ograničen samo na leksički odabir, već prožima sve vidove jezičnoga izražavanja, uključujući i gramatičku razinu. Sve su jezične razine podložne konceptualizaciji, pa tako svaki naš izričaj, doduše nesvjesno, strukturira iskustvo koje komuniciramo drugima.

- (3) The scar extends {from his wrist to his elbow/from his elbow to his wrist}.

Primjer (3) opisuje statičan prizor prikazan na dinamičan način, što je postignuto uporabom glagola *extend*, dok dvije varijante u zagradi upozoravaju na različitu **konceptualnu usmjerenost** (engl. *conceptual directionality*), pri čemu se pri konceptualizaciji ožljak umom prati u jednom ili drugom smjeru do potpune izgrađenosti prizora (Langacker 2000b: 27).

Izvorna Langackerova klasifikacija procesa izgradnje značenja obuhvaća tri skupine kognitivnih mehanizama (Langacker 1987: 116–37):

1. Odabir
2. Perspektiva
3. Apstrakcija

Prva kategorija **odabira** odnosi se na čovjekovu sposobnost kognitivnoga odabira pojedinih elemenata situacije koja se konceptualizira, pri čemu se ostali vidovi zanemaruju.

- (4) a. plava čaša
b. Ona govori polako.

Iako je 'čaša' pojam čije značenje obuhvaća skup znanja o obliku, veličini, materijalu i funkciji, u primjeru (4)a. odabrana je specifikacija u odnosu na boju, što se može protumačiti zahtjevima konkretne govorne situacije. Također, u (4)b. odabrana konceptualizacija obuhvaća brzinu govorenja, dok su ostali vidovi (primjerice glasnoća i sadržaj) zanemareni.

Druga kategorija *perspektive* odnosi se na gledište s kojega se situacija promatra, što za posljedicu ima različitu istaknutost pripadajućih sudionika. Činjenica da je pojam perspektive zajednički svim spomenutim klasifikacijama izgradnje značenja pokazuje njegovu središnju važnost u konceptualizaciji, te posljedično u lingvističkoj analizi. Stoga ćemo se poslužiti Talmyjevim (2000a:69) primjerima:

- (5) a. The lunchroom door slowly opened and two men walked in.
- b. Two men slowly opened the lunchroom door and walked in.

Rečenice (5)a. i (5)b. opisuju isti prizor. Međutim, prva rečenica to čini iz perspektive unutrašnjosti prostorije, dok druga rečenica prizor konceptualizira s gledišta izvan prostorije. Spomenuta konceptualizacija ostvaruje se različitim gramatičkim ustrojem dviju rečenica, gdje važnu, ali ne i jedinu ulogu igra odabir subjekta koji ima ulogu primarnoga fokusa te glagola *open*, koji je u prvome primjeru neprijelazan, dok se u drugome ostvaruje kao prijelazan glagol.

Treća kategorija kognitivnih operacija izgradnje značenja odnosi se na proces *apstrakcije*, to jest na otkrivanje zajedničkih značajki različitih pojava i apstrahiranje različitosti. Takvom kognitivnom operacijom nastaje koherentna kategorija čije članove povezuje zajednička **shema** (engl. *schema*). *Shema* je

“a cognitive representation comprising a generalization over perceived similarities among instances of usage” (Kemmer i Barlow 2000: xviii),

odnosno Langackerovim riječima:

“A schema is thus abstract relative to its nonzero elaborations in the sense of providing less information and being compatible with a broader range of options” (Langacker 1987: 132)

Shema je također pojam čija povijest seže prije početaka kognitivne lingvistike i primarno pripada domeni filozofije te poslije kognitivne znanosti, a odnosi se na jednu od temeljnih kognitivnih sposobnosti kojom se organizira znanje i omogućuje kategorizacija. Iako su kognitivni mehanizam apstrakcije i s njime povezani pojmovi *sheme* i *instance* (engl. *schema* i *instance*) primjenjivi na mnoge vidove spoznajnih procesa, u jeziku pojam sheme predstavlja ‘vertikalni’ odnos između shematizirane jedinice i podrobnije određenih jedinica kao instance takve sheme, a odnosi se na sve vrste jezičnih jedinica, i to na fonološke, semantičke (značenja) te simboličke (parove semantičkih i fonoloških struktura) (Taylor 2002: 123). Odnos sheme i instance izravno je primjenjiv na taksonomske odnose jezičnih značenja, gdje značenja više razine predstavljaju shematske koncepte za značenja nižih razina.

Konceptualna struktura koja se jezično oblikuje navedenim kognitivnim operacijama postaje značenjska struktura (engl. *semantic structure*). Konceptualizacija iskustva koja se događa u nastanku značenjskih struktura ustvari je opisani proces izgradnje značenja, te se stoga u kognitivnoj lingvistici značenje često izjednačava s konceptualizacijom (npr. Langacker 1987: 5). To je općenita kvalifikacija koja, s jedne strane, definiciji značenja otvara put u široko konceptualno područje enciklopedijskoga znanja, a s druge strane omogućava definiranje gramatičkih struktura kao konceptualnih, značenjskih kategorija. Kognitiv-

ni lingvisti takvom definicijom otvaraju prostor za značenjski opis jezičnih struktura pomoću kognitivnih kategorija, koje nisu dohvatljive formaliziranim prikazima.

1.2 Simbolizacija – veza značenjskih i fonoloških struktura

Proces značenja odvija se, dakle, u čovjekovu umu, a konceptualne se strukture oslanjaju na čovjekova tjelesna iskustva i iz njih proizlaze posredstvom osjetilno–motoričkih iskustava i predodžbenih shema. Konac procesa koji svoje izvorište ima u doživljavanju svijeta koji nas okružuje predstavlja načelo **simbolizacije**, koje se ostvaruje u dvojnomo odnosu između koncepata i jezičnih izraza:

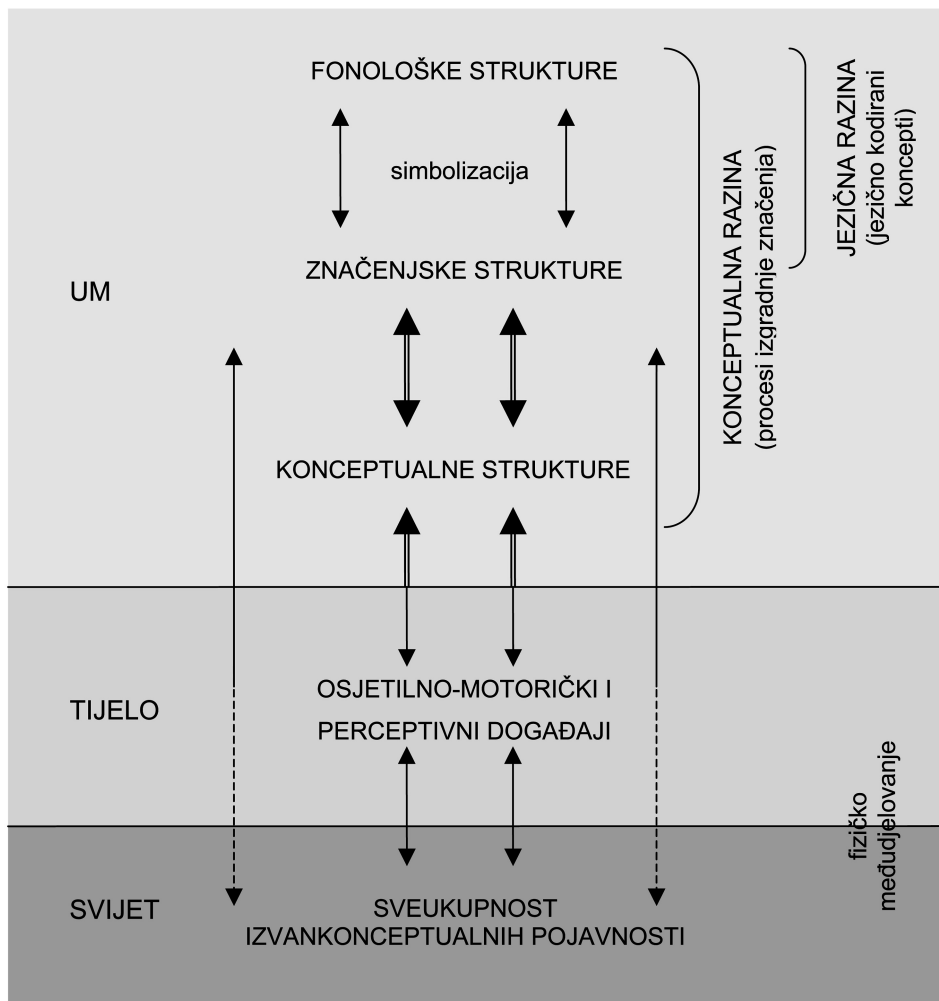
“Language is characterized by symbolic models, that is, models that pair linguistic information with models in the conceptual system.” (Lakoff 1987: 154)

Simbolizacija u jeziku podrazumijeva sparivanje dviju vrsta struktura, jedne na konceptualnoj razini i druge na razini jezičnoga izraza ostvarivog u nekom mediju, tipično zvuku. Prema kognitivnoj gramatici takvo se sparivanje ostvaruje između značenjskih struktura, kao jezično uobličjenih koncepata, i odgovarajućih fonoloških struktura. Odnos je takvih struktura simbolički, a rezultira nastankom simboličkih struktura, koje konvencionalizacijom postaju ustaljene jedinice te predstavljaju glavni predmet lingvističkoga proučavanja (Langacker 1987: 76–86). Važno je naglasiti da simbolički odnos ujedinjuje tri vrste strukture, i to značenjsku, fonološku i simboličku, pri čemu je simbolizacija odnos značenjskoga i fonološkoga pola. Gramatika jezika predstavlja skup simboličkih jedinica, ujedinjujući pritom i leksičke i gramatičke simboličke strukture. To je ujedno i jedna od temeljnih postavki kognitivne gramatike, prema kojoj rječnik, morfologija i sintaksa tvore kontinuum simboličkih struktura (Langacker 1987: 3) i koja se izravno suprotstavlja generativnoj gramatici u kojoj sintaksa ima autonomnu ulogu zasebne jezične razine.

Po svojoj su prirodi simboli predmet čovjekova uma čiji se plan izraza može materijalizirati u nekome mediju, iz čega slijedi da i fonološki pol simboličke strukture pripada konceptualnoj razini. Fonološka je struktura stoga slična značenjskoj strukturi jer se obje definiraju kao rezultat procesa konceptualizacije, što još bolje potvrđuje sjedinjenost triju vrsta struktura u simboličkome odnosu. Činjenica da simboličke strukture pripadaju isključivo konceptualnoj razini ne pretpostavlja postojanje još jedne ‘konkretne’ razine, poput tradicionalne podjele na jezik–sustav i jezik–govor. Sve se jezične strukture definiraju na jednoj razini, s time da opetovanom uporabom neke postaju kognitivno usadene te zbog automatiziranosti uporabe dobivaju status jedinica. Pojam **kognitivne usadenosti** (engl. *entrenchment*) vrlo je važno načelo kognitivne organizacije jer viši stupanj usadenosti znači i veću važnost u jezičnoj organizaciji. Usadenost, a time i konvencionaliziranost simboličkih struktura stupnjevita je pojava, pa time ni granica između simboličkih jedinica i struktura koje nemaju status jedinice nije uvijek jasno određena. Na taj se način u kognitivnoj lingvistici dokida i potreba za postavljanjem neprirodnih granica između semantike i pragmatike, jasno izražena u strukturalističkoj lingvistici.

Za razliku od strukturalističkoga poimanja simbolizacije, kognitivna lingvistika simbolizaciju ne ograničava na apstraktnu razinu jezika–sustava, već naglašava njezinu ulogu u stvarnoj jezičnoj uporabi, otvarajući na taj način put nastanku uporabnih modela jezičnoga značenja (Barlow i Kemmer 2000). Koncept više nije entitet koji se prišiva jezičnoj jedinici, već proizlazi iz aktivnoga procesa konceptualizacije, vođenoga kognitivnim mehanizmima opisanima u prethodnome odjeljku. Proces izgradnje jezičnoga značenja započinje čovjekovim dodirima s izvanjskim svijetom te se nastavlja izgradnjom jednostavnih i složenih konceptualnih struktura, koje se simbolizacijskim procesom sparuju u značenjsko–fonološke parove:

Slika 1. Izgradnja konceptualnih struktura – od stvarnoga svijeta i tijela do jezičnih struktura

Slika 1. prikazuje osnovne značajke takvoga gledišta. Jednostavne konceptualne strukture temeljene na predodžbenim shemama rezultat su čovjekovih osjetilno–motoričkih i perceptivnih iskustava, odnosno njegova fizičkog međudjelovanja sa svijetom koji ga okružuje. Tijelo se stoga postavlja kao posrednik između uma i izvankonceptualne stvarnosti, te stoga za sve procese jezične kategorizacije možemo reći da su posredno utemeljeni na tjelesnim iskustvima. Zbog toga su strelice koje povezuju značenjske strukture i stvarni svijet označene isprekidanim crtama, budući da njihova povezanost funkcionira preko posrednika – ljudskoga tijela. Put od jednostavnih koncepata izravno utemeljenih na tjelesnome iskustvu, preko složenih konceptualnih struktura nastalih različitim kognitivnim mehanizmima do jezično oblikovanih značenjskih struktura predstavlja kontinuum kognitivnih mehanizama i konceptualnih struktura kojima se izgrađuje značenje te je na slici označen dvostrukim strelicama. Konačno, simbolizacija određuje jezičnu kodiranost konceptualnih struktura, te povezuje značenjske i fonološke strukture, koje mogu ostati na razini pojedinačnih uporabnih događaja ili biti trajno usadene kao konvencionalne jezične (simboličke) jedinice.

1.3 Enciklopedijska narav značenja

Kognitivna lingvistika zastupa tezu da **jezično značenje ima enciklopedijsku narav**. Među prvima ju je, i to u radikalnome obliku, iznio Haiman (1980), a poslije ju preuzimaju i u okviru temeljnih postavki kognitivne lingvistike razrađuju drugi lingvisti (npr. Fillmore 1982, 1985, Lakoff 1987, Langacker 1987).⁷

Analizirajući neopravdanost tradicionalnih lingvističkih distinkcija poput jezičnoga i kulturološkoga znanja, semantike i pragmatike ili objektivnih i subjektivnih činjenica, koje za posljedicu imaju razgraničavanje rječnika i enciklopedije, Haiman zaključuje:

“... the distinction between dictionaries and encyclopedias is not only one that is practically impossible to make, but one that is fundamentally misconceived. Dictionaries *are* encyclopedias.” (1980a: 331)

Dok je Haimanov rad usmjeren isključivo na dokazivanje teorijske neosnovanosti podjele na rječnik i enciklopediju, pojam enciklopedijskoga znanja kao jezično relevantne činjenice ugrađen je u semantičke modele kao što su Fillmoreovi **okviri** (Fillmore 1982, 1985, Fillmore i Atkins 1992), Lakoffovi **idealizirani kognitivni modeli** (Lakoff 1987), Langackerove **domene** (Langacker 1987) te Fauconnierovi **mentalni prostori** (Fauconnier 1994, Fauconnier i Turner 2002), kojima je zajedničko da jezično značenje opisuju pomoću širih konceptualnih struktura, to jest enciklopedijskoga znanja.

⁷ Iscrpan prikaz lingvističkih rasprava o rječničkom i enciklopedijskom znanju od 1960–ih godina nadalje daje Peeters (2000), koji između ostaloga upozorava na netočnost podatka da je Haiman (1980) prvi upozorio na potrebu brisanja granica između ‘rječnika’ i ‘enciklopedije’.

Stoga se razvitkom kognitivne lingvistike kao temeljno učvršćuje mišljenje kako ne može postojati neovisna razina jezičnoga značenja, jasno odvojena od ostaloga čovjekova znanja:

“Once one begins to specify the conceptual structure of the frame that supports the concept profile for a word or linguistic expression, the semantic structure quickly expands to encompass the total (encyclopedic) knowledge that speakers have about the concept symbolized by the word or construction.” (Croft i Cruse 2000: 30)

To znači da se značenje riječi, primjerice, ne promatra kao entitet, već je umreženo u šire konceptualne sklopove koji proizlaze iz čovjekova znanja – od jednostavnih tjelesnih iskustava do iz njih deriviranih složenih koncepata, što možemo pokazati sljedećim primjerom (prema Fauconnier i Turner 2002: 25).

- (6) a. The child is safe.
b. The beach is safe.
c. The shovel is safe.

Sve tri rečenice iz primjera (6) primjenjive su istovremeno i bez kontradikcije u situaciji u kojoj se dijete igra lopaticom na plaži. Isti pridjev *safe* 'siguran' tako može modificirati različite elemente zadanoga prizora, i to dijete, plažu ili lopaticu. Prilagodljivost leksičke jedinice *safe* moguća je zbog čovjekova pozadinskoga znanja o 'igranju na plaži', koje pak priziva pojam OPASNOSTI, odnosno potencijalne ŠTETE koja bi se mogla dogoditi djetetu. Drugim riječima, *safe* se interpretira u odnosu na pozadinsku konceptualnu strukturu opasnosti, koja se izgrađuje na temelju čovjekova znanja stečenoga neposrednim iskustvom vlastitoga tijela i predmeta koji mu mogu nanijeti ozljede. Različite potencijalne perspektive pojma SIGURNOSTI iz navedenoga primjera otežavaju definiciju pridjeva *safe* pomoću jednoznačnih značenjskih komponenata, dok usvajanje enciklopedijskoga pogleda na značenje upravo otvara put fleksibilnosti značenjskoga opisa.

3. Uporabni jezični model

U skladu s navedenim kognitivnolingvističkim pogledom na jezik i jezičnu analizu stoji i činjenica da lingvistički model jezika mora biti uporabne naravi. To znači da se takav model, koji teži biti odraz prikaza jezičnoga znanja u umu govornika, temelji na konkretnim jezičnim uporabama iz kojih proizlaze zaključci o strukturama više razine apstrakcije. Naziv **uporabni jezični model** (engl. *usage based model*) uveo je Langacker (1987), no istu su zamisao u svojim radovima među ostalima zagovarali i Bybee (1985), Goldberg (1995) te Croft (2001).

1.3.1 Shematičnost, frekvencija uporabe i kognitivna usađenost

Strukturu uporabnoga modela Langacker temelji na postojanju odnosa apstrakcije, to jest **shematičnosti** među jezičnim strukturama različitih konceptualnih razina. U pristupu koji kreće »od dna prema vrhu« jezični izrazi ispu-

njeni konkretnim leksičkim jedinicama – uporabni događaji (engl. *usage events*) – predstavljaju osnovu za postupno stvaranje generalizacija o jezičnim obrascima, kao što su fonemi, morfemi i sintaktički obrasci, i to na temelju višestrukoga ponavljanja sličnih uporaba:

Another facet of Cognitive Grammar’s bottom–up orientation is the claim that “rules” can only arise as schematizations of overtly occurring expressions. However far this abstraction may proceed, the schemas that emerge spring from the soil of actual usage. Finally, there is reason to believe that lower–level schemas, expressing regularities of only limited scope, may on balance be more essential to language structure than high–level schemas representing the broadest generalizations. (Langacker 2000c: 3)

Jezični obrasci, dakle, nisu pravila koja generiraju nove izraze, već pravilnosti koje proizlaze iz zajedničkih značajki višestrukih uporabnih događaja. Važnost stvarnih uporaba i njihova shematizacija u apstraktne obrasce dovodi nas do uzajamno povezanih pojmova **frekvencije** jezične uporabe te **kognitivne usadenosti**. Jezična je frekvencija ključan čimbenik u izgradnji jezičnoga sustava, budući da utječe na njegovo oblikovanje te istovremeno biva odrazom rutinizacije pojedinih uporabnih događaja. Visoka frekvencija uporabe dovodi do visokoga stupnja kognitivne usadenosti, što utječe na brzinu procesiranja određenoga obrasca ili leksičke jedinice. Kognitivna je usadenost stupnjevita pojavnost, pri čemu se ponavljanim uporabama dolazi do većega stupnja usadenosti, a time i do veće važnosti u jezičnome sustavu, što omogućava frekventnim uporabnim događajima da postignu status konvencionaliziranih jezičnih (simboličkih) jedinica (Langacker 1987: 57–60).

Uz spomenuta pitanja shematizacije, frekvencije jezične uporabe i kognitivne usadenosti, Kemmer i Barlow (2000) navode još neke značajke uporabnih jezičnih modela. Budući da uporabni događaji oblikuju jezične strukture, procesi razumijevanja i jezične proizvodnje predstavljaju integralni dio jezičnoga sustava, a ne njegov vanjski odraz. Te dvije vrste procesa igraju ključnu ulogu pri usvajanju jezika, što znači da se ono odvija učenjem, a ne kao posljedica postojanja urođenih jezičnih struktura (o učenju jezika stvaranjem općih shematiziranih obrazaca iz iskustva pojedinačnih uporaba vidi npr. Tomasello 2001). Nadalje, usvojene jezične jedinice nisu fiksni entiteti, već kognitivne rutine, to jest ponavljani obrasci mentalne (neuronske) aktivacije nastali u uporabnim događajima. To je viđenje u skladu s dinamičnim pogledom na jezično značenje, te s činjenicom da jezične jedinice, primjerice leksemi, funkcioniraju kao pristupne točke mreži značenjskih struktura (Langacker 1987: 162–3). Pritom je nužna metodološka posljedica uporabnoga jezičnog modela da se opis značenja leksema usredotočuje na kontekste u kojima se zadani leksem pojavljuje, to jest na jezične elemente koji ga okružuju, zbog stalnoga međudjelovanja između kontekstualnih čimbenika i konvencionaliziranih kognitivnih modela (vidi također Kemmer i Barlow 2000:xxi).

1.3.2 Korpus tekstova kao izvor stvarne jezične uporabe

Konačno, Kemmer i Barlow naglašavaju važnost podataka iz konkretne jezične uporabe u konstrukciji lingvističke teorije i lingvističkome opisu. Iz činjenice da jezični sustav proizlazi iz jezične uporabe proizlazi i tvrdnja da i lingvističke teorije moraju biti utemeljene na podacima iz stvarnih jezičnih uporaba:

Language in use is the best evidence we have for determining the nature and specific organization of linguistic systems. Thus, an ideal usage-based analysis is one that emerges from observation of such bodies of usage data, called corpora. (Kemmer i Barlow 2000:xv)

Korpus tekstova o kojemu govore Kemmer i Barlow odnosi se prije svega na računalni korpus – zbir digitalno pretraživih tekstova namijenjen za potrebe lingvističke analize, koji bi u načelu trebao biti reprezentativan uzorak jezika u cjelini ili jednoga njegova registra. Osnovna je prednost računalnoga korpusa što omogućava potvrdu i razradu teorijskih tvrdnji pomoću kvantitativnih analiza stvarnih jezičnih uporaba, to jest pomoću statističkih metoda čije je polazište uvijek frekvencija odabranih elemenata.

Kognitivna je lingvistika, a posebice kognitivna semantika, u početku doživjela kritike zbog neempirijskoga pristupa nekim fundamentalnim istraživanjima, kao što su mrežni modeli leksičkoga značenja prijedloga (npr. Lakoff 1987; za kritike vidi npr. Sandra i Rice 1995; Tyler i Evans 2001). Ipak, sve glasnija postaju mišljenja da introspekcijske metode valja nadopunjavati korpusnim podacima, koja se potvrđuju u sve brojnijim kvantitativnim istraživanjima stvarnih uporabnih podataka iz računalnih korpusa (vidi npr. radove u Gries i Stefanowitsch 2006). Metodologija korpusne lingvistike sve se više koristi u leksičkoj semantici, posebice kad se radi o kvantifikaciji odnosa leksičkih jedinica i pripadajućih sintaktičkih konstrukcija (npr. Newman i Rice 2004; Stefanowitsch i Gries 2003; Gries 2006). Ona svoju primjenu nalazi i u kognitivnolingvističkim studijama metafore i metonimije (Deignan 2005; radovi u Stefanowitsch i Gries 2006), kao i u usvajanju jezika (Tomasello 2000), dok neki radovi u svojoj metodologiji statističke metode korpusne lingvistike provjeravaju i nadopunjuju psiholingvističkim eksperimentalnim metodama (npr. Gries, Hampe i Schönefeld 2005). Iz navedenoga je jasno da korpusne metode postaju kvalitetna dopuna empirijskome istraživanju u kognitivnoj lingvistici, te na taj način podržavaju njezino zalaganje za uporabne jezične modele, što ne umanjuje važnost, pa čak ni primarnost, kvalitativne analize i tumačenja dobivenih podataka.

1.3 Leksičko značenje

Opći je stav kognitivne lingvistike, posebno izražen u kognitivnoj gramatici, da rječnik i gramatika tvore neprekinut niz značenjskih struktura (Langacker 1987: 3), u kojemu se nalaze jezične jedinice različitoga stupnja shematičnosti,

od apstraktnih sintaktičkih konstrukcija do morfema i jedinica leksičke razine. Ipak, leksičke jedinice uživaju poseban status u okviru jezičnoga sustava, o čemu svjedoči i usredotočenost semantike kao tradicionalne lingvističke grane upravo na značenje leksema (npr. *teorija polja*, *komponencijalna analiza*). Za razliku od tradicionalnoga strukturalističkog pogleda na leksičko značenje gdje se leksemi promatraju kao entiteti koji funkcioniraju kao dio apstraktnoga jezika–sustava, kognitivna lingvistika leksička značenja promatra kao dinamične kategorije, koje također funkcioniraju prema načelima izgradnje značenja. Nadalje, značenje se prije svega ostvaruje u **kontekstu**, i to jezičnome i izvanjezičnome:

All linguistic units are context-dependent. They occur in particular settings from which they derive much of their import, and are recognized by speakers as distinct entities only through a process of abstraction (Langacker 1987: 401)

Proces apstrakcije dovodi do dekontekstualizacije značenja koje stoji u stalnome međudjelovanju s čovjekovim enciklopedijskim znanjem s jedne strane, i s iskustvom jezičnih uporaba s druge strane, te do oblikovanja jezičnih koncepata:

... units are acquired through a process of **decontextualization**.... If a property... is constant to the context whenever an expression is used, the property may survive the decontextualization process and remain a semantic specification of the resultant unit. (Langacker 1987: 63)

To znači da i leksičkosemantička analiza mora polaziti od stvarnih uporaba i kontekstualiziranih značenja, koje tada mogu poslužiti za eventualno donošenje zaključaka o kognitivnome statusu pojedinih koncepata nastalih procesom apstrakcije.

Konvencionaliziranost stečena procesom dekontekstualizacije odražava se u statusu simboličke (jezične) jedinice (Langacker 1987: 57–63), koja za govornika predstavlja gotovi konstrukt i ne zahtijeva poseban kognitivni napor, to jest primjenjuje se automatizirano. Koja je, međutim, uloga simboličkih jedinica, među kojima su i jedinice leksičke razine? Leksičke jedinice nisu entiteti koji sadrže značenje, već služe kao **pristupne točke** pomoću kojih se pristupa širemu enciklopedijskom znanju vezanom uz zadani entitet, proces ili svojstvo, što omogućava daljnje kombiniranje s drugim jezičnim jedinicama:⁸

The entity designated by a symbolic unit can therefore be thought of as a **point of access** to a network. The semantic value of a symbolic unit is given by the open-ended set of relations – simple and complex, direct and indirect – in which this **access node** participates. (Langacker 1987: 163)

8 Videnje da jezik ne 'sadrži' značenje već do njega vodi ne odnosi se samo na jezične jedinice, već na sve jezične izraze, koji služe kao poticaji (engl. *prompts*) kognitivnom konstruiranju čitavoga bogatstva konceptualnih sadržaja. (npr. Turner 1991: 206, Fauconnier 1994: xxii)

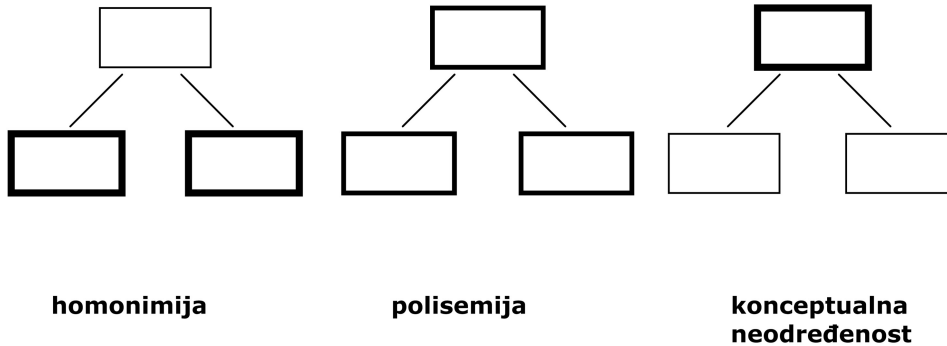
Metafora 'pristupne točke' uspješno opisuje status leksičkih jezičnih jedinica u cjelokupnom jezičnom funkcioniranju, jer im pripisuje funkciju čvora u mreži različitih jezičnih – leksičkih, gramatičkih i drugih – koncepata, sve do nejezičnih iskustava. Ono što nazivamo leksičkim značenjem zbir je kognitivno istaknutih elemenata mreže, koji u konstruiranju jezičnoga značenja ne funkcionira kao zaseban entitet, već uvijek u okviru kognitivnoga sustava kao cjeline⁹.

1.4. Polisemne kategorije

Svako se razmatranje značenjske strukture leksema suočava s pitanjem višeznačnosti, odnosno određivanjem prirode i broja značenja unutar leksičke kategorije te njihova razgraničenja. Naime, tu se radi o skupu značenjskih odnosa na čijem jednome kraju stoji pojavnost **homonimije** ili **višesmislenosti** (engl. *homonymy*; *ambiguity*), to jest parova jednakoga fonološkog oblika, ali nesrodnih ili konceptualno vrlo udaljenih značenja, a na drugome pojavnost **konceptualne neodređenosti** (engl. *vagueness*), to jest nemogućnosti jasnoga značenjskog razgraničenja među pojedinim uporabama. U kontinuumu mogućnosti između ove dvije krajnje točke nalazi se **polisemija**, pojava srodnih, ali po određenim kriterijima razgraničenih značenja u okviru istoga leksema (Tuggy 1993: 275).

Dok se razlika između *homonimije* i *polisemije* u načelu temelji na etimološkoj (ne)srodnosti dvaju ili više značenja i ne predstavlja značajniji lingvistički problem, razgraničenje između *polisemije* i *konceptualne neodređenosti* nije jednostavno i usko je vezano uz pitanja odnosa konvencionaliziranih značenja i različitih uporabnih varijanti istoga značenja o kojemu je bilo riječi u prethodnim odjeljcima i koja su do izražaja došla i u mrežnim prikazima strukture leksema u okviru kognitivne lingvistike. Usprkos postojanju lingvističkih testova za razlikovanje ovih dviju pojavnosti (za pregled vidi Geeraerts 1993), leksička semantika nije iznašla čvrste kriterije za jednoznačno definiranje polisemije. Razlog tomu je činjenica da *homonimija*, *polisemija* i *konceptualna neodređenost* predstavljaju točke na neprekinutom nizu mogućih značenjskih odnosa, koje Tuggy (1993), slijedeći Langackerov pristup leksičkome značenju određenim pojmovima *sheme* i *usađenosti*, ilustrira primjerima engleskih riječi *bank* ('obala rijeke'; 'banka'), *paint* ('slikati'; 'ličiti') i *aunt* ('strina'; 'teta'; 'ujna').

9 Često se, nažalost, događa da kognitivna leksička semantika zanemaruje spomenuti status leksičke jedinice kao točke za pristup drugim razinama znanja te se stječe dojam kako se leksičko značenje analizira kao zaokružena cjelina, gdje pozivanje na konceptualne sustave poput idealiziranih kognitivnih modela ili domena nalikuje na jednostavan odabir odgovarajućih značenjskih komponenata. Smatramo da bi se to izbjeglo kad bi analiza leksičkoga značenja pretpostavila 'pristupni' status leksičke jedinice, odnosno njezinu funkciju poveznice u okviru jezičnoga sustava, ali i drugih kognitivnih sustava.

Slika 2. Shematski prikaz značenjskih odnosa unutar leksičke kategorije (prilagođeno prema Tuggy 1993)

U slučaju homonimije shema koja sjedinjuje dva značenja vrlo je apstraktna i nije kognitivno usadena, dok se na suprotnome kraju kontinuuma nalazi konceptualna neodređenost u kojoj je zajednička shema vrlo konkretna i ima visok stupanj kognitivne usadenosti. Dva su krajnja slučaja oprimjerena riječima *bank₁* ('obala rijeke') i *bank₂* ('banka') koje smatramo homonimima, te riječju *aunt* koja odražava konceptualnu neodređenost različitih uporaba s obzirom na to radi li se o očevoj ili majčinoj sestri, budući da ta distinkcija u engleskome nije konceptualno usadena. **Polisemija** predstavlja srednju točku, to jest relativnu usadenost zajedničke sheme, što je prema Tuggyjevu mišljenju slučaj s glagolom *paint*, gdje su dva različita načina nanošenja boje na podlogu u dovoljnoj mjeri kognitivno usadena da bi predstavljala različite koncepte, ali su ipak dovoljno slični da ih vezuje čvrsto usadena zajednička shema. Tri mogućnosti značenjskih odnosa prikazane su na slici 2, gdje je stupanj usadenosti označen debljinom crta na prikazima.

Prednost Tuggyjeva prikaza je njegova dinamičnost koja na kognitivno relevantan način objašnjava polisemiju kao pojavu ovisnu o shematizaciji i stupnju usadenosti, ali i otvara mogućnost za postojanje slučajeva koji nisu prototipno homonimni, polisemni ili konceptualno neodređeni (monosemni), budući da se radi o neprekinutom nizu mogućih struktura, te se na taj način izbjegava tradicionalan problem potrebe jednoznačnoga definiranja spomenutih kategorija.

Tuggyjev pristup ustroju leksičkih kategorija prihvatljiv je na teorijskoj razini jer se koristi načelom kognitivne usadenosti pri utvrđivanju problematičnoga odnosa između polisemije, gdje je razlikovanje pojedinih značenja konceptualno utemeljeno, i konceptualne neodređenosti (monosemije), gdje se radi o kontekstualnim varijantama istoga koncepta. U praksi neki lingvisti prednost daju monosemnomu pogledu na ustroj leksičkih kategorija (npr. Ruhl 1989; Allwood 2003; Janssen 2003), pri čemu se postulira što manji broj zasebnih značenja, koja se u ovisnosti u kontekstu aktiviraju u neograničenom broju stvarnih uporaba. Ipak, u okviru kognitivne lingvistike prevladava viđenje da su leksemi u osnovi polisemne kategorije (Langacker 2002: 194), a **polisemija** se najjednostavnije definira kao jedan fonološki oblik s dva ili više srodnih značenja (Taylor 1995: 99; Cuyckens i Zawada 2001: ix). Polisemne su kategorije

ustrojene po načelu porodičnih sličnosti (Lakoff 1987: 435), što znači da ne postoji jedan ili više atributa koji su zajednički za čitavu kategoriju, već je odnos među značenjima takav da tvori lanac značenja, međusobno motiviranih sličnošću koja postoji između susjednih članova kategorije. Odnos između prototipa (konceptualne jezgre) i njemu više ili manje sličnih članova rezultira **zrakastim ustrojem leksičke kategorije** (Lakoff 1987: 84; Cuyckens 1995). Veze među značenjima ostvaruju se djelovanjem kognitivnih procesa poput metonimije i metafore, kao i na temelju predodžbenih shema (Lakoff 1987; Johnson 1987; Sweetser 1990).

Značenjska analiza leksema pomoću **zrakastih mreža** (engl. *radial network*) međusobno povezanih značenja prisutna je u mnoštvu radova s područja kognitivne leksičke semantike, od kojih se velik broj odnosi na istraživanje polisemije prijedloga (npr. Lakoff 1987: 416–61; Geeraerts 1993; Dewell 1994; Vandeloise 1994; Cuyckens 1995; Sandra i Rice 1995; Tyler i Evans 2001 samo su neki od tih radova).

Mrežni prikazi značenjskoga ustroja leksema mogu predstavljati prihvatljiv model analize leksičkoga značenja s obzirom na uočavanje konceptualnih motivacijskih veza između pojedinih točaka u mreži. Međutim, valja istaknuti i postojanje dvaju problema. Prvi se odnosi na broj i odabir postuliranih značenja u mreži, budući da mogu postojati uporabe koje u zadanome prikazu nisu zastupljene (Sandra i Rice 1995: 91), što upozorava na nesustavnost pristupa i subjektivnost lingvističkoga odabira. Isto tako, postavlja se i pitanje dubine mreže, to jest opasnosti da su članovi (značenja) preapstraktni, tako da pokrivaju uporabe koje su konceptualno prikazane kao različita značenja, ili pak predstavljaju kontekstualne varijante istoga značenja (vidi npr. Kreitzer 1997: 292). S tim u vezi neki lingvisti (npr. Vandeloise 1990; Sandra i Rice 1995) kritiziraju ovu kognitivnolingvističku metodu uključujući i spomenutu Lakoffovu analizu, upozoravajući na pojavu bujanja broja značenja u polisemnim mrežama tvrdeći da predetaljni mrežni modeli prikazuju različite uporabe, a ne konvencionalna značenja leksema.

Drugi srodni problem odnosi se na mentalne prikaze pojedinih značenja i mreže u cjelini, odnosno na pitanje jesu li mrežni prikazi leksičkih kategorija odraz koncepata pohranjenih u čovjekovu umu, budući da je jedan od ciljeva kognitivne lingvistike pokazati na koji je način jezično znanje utjelovljeno u umu i mozgu govornika. Stoga neki autori primjenjuju psiholingvističke eksperimente kako bi empirijski pokazali psihološku utemeljenost kognitivnolingvističkih pretpostavki o strukturi polisemnih kategorija (Sandra i Rice 1995; Frisson et al. 1996; Cuyckens, Sandra i Rice 1997), no ipak nema čvrstih zaključaka o prirodi umnoga pohranjivanja značenjskih prikaza leksičkih jedinica. Tako neki noviji radovi pokazuju manju vjerojatnost postojanja razgranatih nezavisnih mentalnih prikaza specifičnih značenja i prednost daju nespecifičnoj shematskoj razini prikaza (Brisard, Van Rillaer i Sandra 2001), dok drugi također na temelju psiholoških eksperimenata zaključuju da polisemne riječi načelno imaju zasebne mentalne prikaze za svako značenje te da je svako jezgreno značenje minimalno, odnosno da ljudi općenito ne percipiraju polisemna značenja kao članove iste kategorije (Klein i Murphy 2001, 2002). Također, po-

kazalo se da govornici posjeduju svijest o nekim motivacijskim vezama između različitih značenja polisemne riječi te da su pojedina značenja povezana s leksičko–gramatičkim konstrukcijama koje valja uzeti u obzir pri izrađivanju značenjskoga prikaza leksičke kategorije (Gibbs i Matlock 2001).

Iz navedenoga je vidljivo da psiholingvistika nema jasnoga rješenja o prirodi mentalnih prikaza višeznačnih kategorija. Govoreći o mogućoj adekvatnosti razgranatih mrežnih prikaza u odnosu na shematične monosemne modele leksičke kategorije Gibbs i Matlock upozoravaju da

“both network and monosemy views might be needed to fully explain how speakers learn and use words with multiple meanings” (Gibbs i Matlock 2001: 236),

što upućuje na moguće različitosti u tipovima mentalnih prikaza za različite vrste jezičnih koncepata kao što su prijedlozi, imenice ili glagoli. Stoga nas nedosljednost zaključaka temeljenih na psiholingvističkim eksperimentima upućuje na traženje jezičnih dokaza o značenjskoj strukturi leksema.

1.4.1 Problem razgraničenja značenja unutar polisemne kategorije

Osnovni je problem mrežnih modela nepostojanje jasnih kriterija za određivanje broja značenja, odnosno njihovo međusobno razlikovanje. Vidjeli smo također da na tome području ni suradnja kognitivne lingvistike sa psiholozima nije donijela jednoznačne rezultate pa psiholingvistička istraživanja ne pokazuju jasne kriterije za razgraničenje polisemije i konceptualne neodređenosti, to jest za prikaz značenjskoga ustroja leksema.

Prihvaćeni se model ustroja leksičke kategorije temelji na stupnju kognitivne usadenosti, koji pak stoji u izravnoj proporcionalnoj vezi s jezičnim frekvencijama. K tomu, kognitivna se lingvistika zalaže za uporabni pristup koji kreće *od dna prema vrhu*, što znači da polazi od stvarnih jezičnih uporaba na temelju kojih se donose zaključci o konceptualnim strukturama viših razina. Stoga i kriterije za određivanje prirode polisemnih struktura valja tražiti na razini jezične uporabe i kontekstualnih elemenata zadanoga leksema. Jednu takvu skupinu kriterija za razgraničavanje pojedinih značenja (engl. *senses*) riječi predlaže Evans (2004: 93–4), koji istražuje značenjski ustroj engleskoga leksema *time*, no kriteriji su općega tipa i mogu se primijeniti i na druge leksičke kategorije: 1. značenjski kriterij, 2. kriterij elaboracije koncepta i 3. gramatički kriterij.

Prvi je kriterij značenjski, a odnosi se na to da svako zasebno značenje mora imati značenjske karakteristike koje nisu prisutne u ostalih značenja zadanoga leksema. Taj se kriterij postavlja kao ključan za razgraničenje značenja, iako se ne temelji na objektivnim činjenicama, već na intuiciji lingvista. Da bi neko značenje dobilo status zasebnoga koncepta, mora vrijediti barem jedan od preostalih dvaju kriterija, kojima se potvrđuje prisutnost dodatnih značenjskih karakteristika iz prvoga uvjeta. Kriterij elaboracije koncepta pokazuje postojanje jedinstvenih ili jasno odredivih obrazaca, odnosno selekcijskih ili kolokacijskih ograničenja primjenjivih na zadani leksem. Radi se zapravo o značenjskim karakteristikama okolnih elemenata, kao što su primjerice opisni pridjevi *long* ili

short koji se mogu pojavljivati samo uz jedno od značenja leksema *time* (npr. *a long time*). Treći je kriterij gramatički, što znači da zasebni leksički koncept pokazuje jedinstvene ili jasno određive strukturalne ovisnosti, to jest da se pojavljuje u karakterističnim morfosintaktičkim konstrukcijama. Dok je predmet Evansove analize imenica, osnovano je pretpostaviti da će u glagola gramatički kriterij biti od još veće važnosti, s obzirom na sintaktičku ulogu glagola u rečenici te ovisnost koju prema njemu imaju ostali rečenični elementi.

1.4.2 Problem prototipnoga značenja

Određivanje prototipnoga značenja leksema zaslužuje posebnu pozornost. Prototipno je značenje ono koje predstavlja središte leksičke kategorije prema kojemu se postavljaju ostala, više ili manje rubna značenja. Više je čimbenika koji utječu na prototipnost, no ta se pojavnost najbolje definira pomoću načela kognitivne organizacije kategorija, takve da dohvat informacija o članovima iziskuje najmanji kognitivni napor (Geeraerts 1988). To znači da je povezanost značenja unutar leksičke kategorije takva da postoji značenje koje se postavlja kao ishodište i temelj ostalih uporaba. Toj općenitoj kvalifikaciji valja dodati i utjecaj čovjekova tjelesnoga iskustva na izgradnju svih konceptualnih pa tako i jezičnih kategorija. Stoga možemo iznijeti pretpostavku da je prototipno značenje u načelu konceptualno najjednostavnije i najbliže čovjekovu izravnom iskustvu¹⁰.

Više je predloženih kriterija za određivanje prototipnoga značenja (Rice 1996: 145–6; Dirven i Verspoor 1998: 31; Tyler i Evans 2001: 110–112; Evans 2004: 96–98), a najčešće obuhvaćaju sljedeće odrednice:

- dominantnost pri elicitaciji primjera
- dijakronijski najranije potvrđeno značenje
- objasnidbeno ishodište ostalih uporaba
- središnjost/dominantnost u značenjskoj mreži
- uporaba u složenim oblicima
- najveća frekvencija uporabe
- rana potvrđenost i velika frekvencija u ranim fazama usvajanja jezika, itd.

Korpusno je najrelevantniji i najpouzdaniji kriterij uporabne frekvencije, prema kojemu najfrekventnije značenje u korpusu ujedno ima status prototipnoga značenja, što je pretpostavka kojom se koristi i Gries (2006: 76). Pritom valja imati na umu da je frekvencija jezične uporabe posljedica postojanja prototipne strukture, a ne uzrok prototipnosti. Kako kaže Geeraerts, neke jezične uporabe nisu prototipne jer su frekventnije, već su frekventnije zato što su prototipne (Geeraerts 1988: 222). Međutim, ni kriterij frekvencije kao pokazatelja prototipnosti nije apsolutan. Primjerice, Fulgosi i Tudman Vuković (2001)

10 Među velikim brojem definiranih značenja engleskoga glagola 'run' iz Griesove (2006) analize, prototipno je upravo značenje TRČATI, koje se odnosi na oblik čovjekova tjelesnog iskustva. Gries, međutim, to načelo uopće ne navodi, već se služi drugim (mjerljivim) objasnidbenim kriterijima.

na primjeru hrvatskih leksema *grana*, *korijen* i *plod* pokazuju da može postojati nepodudarnost između jezičnih frekvencija iz računalnoga korpusa i prototipnoga značenja, budući da prototipnost prije svega ovisi o kognitivnim čimbenicima, a visoka frekvencija je pokazatelj koji je obično, ali ne i nužno, prati.

1.5 Kvantitativni pristupi leksičkomu značenju

Očito je da pristup koji obuhvaća analizu semantičkih i gramatičkih uporabnih obrazaca u svrhu definiranja leksičkoga koncepta mora biti empirijski. Gries (2006) leksičkomu značenju također pristupa pomoću značenjskih i morfosintaktičkih karakteristika zadanoga leksema, odnosno njegovih kontekstualnih elemenata, ali je njegova analiza kvantitativna i provedena na računalnome korpusu. U analizi brojnih značenja engleskoga glagola *run*, njegova metodologija polazi od dva ključna pojma koja izvorno dolaze iz leksikografije, a to su **ID oznake** (engl. *ID tags*) koje predlaže Atkinsova (Atkins 1987), te **profili ponašanja** (engl. *behavioral profiles*) P. Hanksa (Hanks 1996). Oba se pojma odnose na pronalaženje korelacija između značenja riječi (engl. *sense*) s jedne strane i njezinih morfosintaktičkih značajki i kolokacija s druge strane. Hanks tvrdi da je značenje svakoga glagola u jeziku određeno ukupnošću obrazaca njegovih dopuna (1996: 77), a skup podataka o dopunama i semantičkim ulogama neke riječi naziva njezinim *profilom ponašanja*. Istim se nazivom u svojoj analizi koristi i Gries (2006), no njegovi *profili ponašanja* proizvod su mnogo detaljnije i sofisticiranije kvantitativne analize 815 konkordancijskih redaka s glagolom *run*. Sama metoda sastoji se od sljedeća četiri koraka:

1. dohvata (reprezentativnoga nasumičnog uzorka) svih pojava odabrane riječi iz računalnoga korpusa
2. (većinom) ručna analiza velikoga broja atributa svih pojava (to jest bilježenje *ID oznaka*)
3. generiranje tablice supojavlivanja (korelacije *ID oznaka* i značenja)
4. evaluacija tablice pomoću izvidajnih i drugih statističkih metoda

Za metodologiju istraživanja najvažniji je pojam *ID oznake*, a on se kod Griesa odnosi na oznake za

- a) morfološke značajke samih glagolskih oblika (npr. glagolsko vrijeme, način, vid, prijelaznost itd.)
- b) sintaktičke značajke rečenice i surečenice u kojoj se nalazi glagol (npr. glavna/zavisna rečenica; tip zavisne rečenice itd.)
- c) značenjske karakteristike glagolskih argumenata i ostalih relevantnih rečeničnih elemenata (tip subjekta/objekta; vrsta priložne oznake; negacija itd.)
- d) leksičke kolokacije u istoj surečenici
- e) opis značenja glagola za svaki primjer

Označavanjem svih korpusnih primjera (ukupno 815) pomoću leksičko–gramatičkih *ID oznaka* (ukupno 252) dobiva se *profil ponašanja* glagola *run*. Dobiene podatke Gries najprije podvrgava statističkoj analizi (jednofaktorska eva-

luacija, višefaktorska evaluacija), kojom se dobivaju rezultati pogodni za kognitivnolingvističku interpretaciju. Na temelju leksičko–gramatičkih ponašanja karakterističnih za skupine korpusnih redaka, koje pak stoje u izravnoj korelaciji sa značenjem, omogućava se donošenje zaključaka o 1) razgraničenju između pojedinih značenja unutar polisemne strukture, 2) grupiranju (engl. *clustering*) sličnih značenja te 3) odabiru prototipnoga značenja. Korpusno utemeljena analiza potvrđuje pretpostavku da se pojedina značenja ostvaruju u specifičnim leksičkim i gramatičkim kontekstima te se na temelju njih mogu i uspoređivati, čime se omogućava vjerodostojnije ucrtavanje u leksičku mrežu.

Možemo zaključiti da korpusnolingvističke metode mogu poslužiti za rasvjetljavanje semantičkih problema u teorijskome okviru kognitivne lingvistike, posebice u svjetlu njezine usmjerenosti na stvarnu jezičnu uporabu. Pritom se međusobni odnos (leksičkoga) značenja i sintagmatske razine postavlja kao polazište analize. Taj odnos dobiva potvrdu u uporabno utemeljenim sintaktičkim i značenjskim kriterijima za određivanje i razgraničenje značenja unutar leksičke kategorije kakve razvija Gries, te dalje za istraživanje bliskoznačnica u radu Divjakove i Griesa (2006). Smatramo da prednost toga pristupa leži upravo u pokušaju sjedinjavanja konkretnih korpusnih podataka o stvarnoj jezičnoj uporabi sa zaključcima o načelima kognitivnoga jezičnog funkcioniranja do kojih je došla kognitivna lingvistika. Kako primjećuje Hanks, računalni korpus služi kao izvor podataka, a ne sredstvo semantičke interpretacije:

What a corpus gives us is the opportunity to study traces and patterns of linguistic behaviour. There is no direct route from the corpus to the meaning. Corpus linguists sometimes speak as if interpretations spring fully fledged, untouched by human hand, from the corpus. They don't. (Hanks 2000: 211)

Stoga smatramo da analize poput Griesovih *profila ponašanja* ostavljaju još dosta prostora za detaljnije kognitivnolingvističko tumačenje koje valja upotrijebiti i združiti s podacima o pozadinskome znanju, primjerice primjenjivim kognitivnim modelima, kao i kognitivnim mehanizmima koji djeluju pri izgradnji značenjskih struktura.

Zaključak

Kognitivna lingvistika svoje bavljenje jezikom temelji na značenju. To znači da formalne jezične strukture predstavljaju odraz konceptualne organizacije, djelovanja kognitivnih mehanizama i iskustva, te se lingvistički promatraju i analiziraju isključivo kroz prizmu svoje uloge u komunikaciji značenja. Takva utemeljenost jezične teorije na konceptualizaciji i značenju ostaje konstantom i kroz diverzifikaciju kognitivne lingvistike na niz usporedno funkcionirajućih pristupa. Iako pregled predstavljen u ovome radu nije sveobuhvatan kako u smislu postojanja različitih pristupa u teorijskome okviru kognitivne lingvistike tako ni u smislu cjelovitosti prikaza svih vidova konceptualno–značenjske organizacije, on za cilj ima prikazati nit koja povezuje jezično relevantna načela konceptualne organizacije najniže razine, poput predodžbenih shema, s

načelima funkcioniranja kakva nalazimo, primjerice, u značenjskim strukturama na leksičkoj razini.

Predstavljeni pregled stoga obrađuje pojmove koji su oblikovali temelje teorijskoga pristupa koji se razvio pod zajedničkim nazivom *kognitivna lingvistika*. Uz neke druge kognitivne konstrukte i mehanizme poput metafore i metonimije, koje smo zbog opsega ovoga rada morali izostaviti, njihovo je razumijevanje nužno za svako kognitivnolingvističko bavljenje značenjem i značenjsko-strukturalnim odnosima na nižim razinama, poput leksičkih i sintaktičkih analiza. Korak prema konkretnim značenjskim analizama predstavlja rasprava o leksičkome značenju, posebice ona o recentnim kvantitativnim pristupima značenju na leksičkoj razini. Također, jedan od ciljeva ovoga rada bio je hrvatskim čitateljima ponuditi pregled osnovnih pojmova na hrvatskome jeziku, budući da ne samo temeljna već i velika većina ukupne kognitivnolingvističke literature nastaje na engleskome jeziku.

Literatura

- Allwood, J. 2003. Meaning potentials and context: Some consequences for the analysis of variation in meaning. U Cuyckens, H. et al. *Cognitive Approaches to Lexical Semantics*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. 29–65.
- Atkins, B. T. 1987. Semantic ID Tags: Corpus Evidence for Dictionary Senses. *Proceedings of the Third Annual Conference of the UW Centre for the New Oxford English Dictionary*, 17–36.
- Barlow, M. i S. Kemmer. 2000. *Usage-based Models of Language*. Stanford, CA: CSLI Publications.
- Belaj, B. 2004a. Značenjska analiza hrvatskoga glagolskog prefiksa raz- i njegovih alomorfa ras-, raš-, raž-, raza-, ra-. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 30: 1–17.
- Belaj, B. 2004b. *Pasivna rečenica*. Osijek: Filozofski fakultet.
- Brdar, M. 2007. *Metonymy in Grammar: Towards Motivating Extensions of Grammatical Categories and Constructions*. Osijek: Filozofski fakultet.
- Brisard, F., G. Van Rillaer i D. Sandra. 2001. Processing polysemous, homonymous, and vague adjectives. U Cuyckens, H. i B. Zawada. (ur.) 2001. *Polysemy in Cognitive Linguistics. Selected Papers from the International Cognitive Linguistics Conference, Amsterdam, 1997*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. Str. 261–284.
- Buljan, G. 2004. Interpreting English Verb Conversions: The Role of Metonymy and Metaphor. *Suvremena lingvistika* 57–58: 13–30.
- Bybee, J. 1985. *Morphology: A study of the relation between meaning and form*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Cienki, A. 1997. Some properties and groupings of image schemas. U Verspoor, M., K. Lee i E. Sweetser (ur.) *Lexical and Syntactical Constructions and the Construction of Meaning*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 3–15.
- Clausner, T. i W. Croft. 1999. Domains and image schemas. *Cognitive Linguistics* 10: 1–31.
- Croft, W. 1993. The role of domains in the interpretation of metaphors and metonymies. *Cognitive Linguistics* 4: 335–370.
- Croft, W. 2001. *Radical Construction Grammar; Syntactic Theory in Typological Perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Croft, W. i D. A. Cruse. 2004. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Croft, W. i E. J. Wood. 2000. Construal operations in linguistics and artificial intelligence. U Albertazzi, L. (ur.) *Meaning and Cognition: A Multidisciplinary Approach*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 51–78.

- Cuyckens, H. 1995. Family resemblance in the Dutch spatial prepositions *door* and *langs*. *Cognitive Linguistics* 6–2/3: 183–207.
- Cuyckens, H. i B. Zawada. (ur.) 2001. *Polysemy in Cognitive Linguistics. Selected Papers from the International Cognitive Linguistics Conference, Amsterdam, 1997*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Cuyckens, H., D. Sandra i S. Rice. 1997. Towards an empirical lexical semantics. U Smieja, B. i M. Tasch (ur.) *Human Contact Through Language and Linguistics*. Frankfurt am Main: Peter Lang. str. 35–54.
- Deignan, A. 2005. *Metaphor and Corpus Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Dewell, R. B. 1994. *Over again: Image–schematic transformations in semantic analysis*. *Cognitive Linguistics* 5–4: 351–380.
- Dirven, R. i M. Verspoor. 1998. *Cognitive Exploration of Language and Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Evans, V. 2004. *The Structure of Time. Language, Meaning and Temporal Cognition*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Fauconnier, G. 1994. *Mental Spaces*. Cambridge University Press.
- Fauconnier, G. i M. Turner. 2002. *The Way We Think: conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York: Basic Books.
- Fillmore, Ch. J. 1975. An alternative to checklist theories of meaning. U Cogen, C. et al. (ur.) *Proceedings of the First Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley: Berkeley Linguistics Society. 123–131.
- Fillmore, Ch. J. 1977a. Topics in lexical semantics. In Cole, R. (ur.) *Current Issues in Linguistic Theory*. Bloomington: Indiana University Press. 76–138.
- Fillmore, C. J. 1977b. Scenes–and–Frames Semantics. U Zampolli, A. (ur.) *Linguistic Structure Processing*. Amsterdam: North–Holland Publishing Co. 55–81.
- Fillmore, Ch. J. 1982. Frame Semantics. U The Linguistic Society of Korea (ur.) *Linguistics in the Morning Calm*. Selected Papers from SICOL – 1981. Seoul: Hanshin Publishing Company. 111–137.
- Fillmore, Ch. J. 1985. Frames and the semantics of understanding. *Quaderni di Semantica* 6. 2: 222–254.
- Fillmore, Ch. J. i B. Atkins. 1992. Toward a frame–based lexicon: the semantics of RISK and its neighbors. U Lehrer, A. & E. F. Kittay (ur.) *Frames, Fields and Contrasts*. Hillsdale (Nj): Erlbaum, 75–102.
- Frisson, S., D. Sandra, F. Brisard i H. Cuyckens. 1996. From one meaning to the next: The effects of polysemous relationships in lexical learning. U Pütz, M. i R. Dirven (ur.) *The Construal of Space in Language and Thought*. Berlin: Mouton de Gruyter. str. 613–647.
- Fulgosi, S. i N. Tudman Vuković. 2001. Relevantnost frekvencije jezične uporabe pri opisu strukture leksema. *Suvremena lingvistika* 51–52: 73–85.
- Geeraerts, D. 1988. Where does prototypicality come from? U Rudzka–Ostyn, B. (ur.) *Topics in Cognitive Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. Str. 207–29.
- Geeraerts, D. 1993. Vagueness's puzzles, polysemy's vagaries. *Cognitive Linguistics* 4(3): 223–272.
- Geeraerts, D. 1999. Idealist and empiricist tendencies in cognitive semantics. U Jansen, T. i G. Redeker (ur.) *Cognitive Linguistics: Foundations, Scope, and Methodology*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Geld, R. 2006. Konceptualizacija i vidovi konstruiranja značenja: temeljne kognitivnolingvističke postavke i pojmovi. *Suvremena lingvistika* 62, str. 183–211.
- Gibbs, R. W., Jr. i H. L. Colston. 1995. The cognitive psychological reality of image schemas and their transformations. *Cognitive Linguistics* 6–4: 347–78.

- Gibbs, R. W., Jr. i T. Matlock. 2001. Psycholinguistic perspectives on polysemy. U Cuyckens, H. i B. Zawada. (ur.) 2001. *Polysemy in Cognitive Linguistics. Selected Papers from the International Cognitive Linguistics Conference, Amsterdam, 1997*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. Str. 213–239.
- Goldberg, A. 1995. *Constructions. A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gradečak–Erdeljić, T. 2004. Konstruiranje stvarnosti: glagolski način u svjetlu teorije kognitivne gramatike. *Suvremena lingvistika* 57–58: 31–50.
- Gries, S. Th. 2006. Corpus-based methods and cognitive semantics: the many meanings of to run. U Gries, S. i A. Stefanowitsch (ur.). *Corpora in cognitive linguistics: corpus-based approaches to syntax and lexis*. Berlin: Mouton de Gruyter. str. 57–99.
- Gries, S. Th. i A. Stefanowitsch (ur.) 2006. *Corpora in Cognitive Linguistics. Corpus-Based Approaches to Syntax and Lexis*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Gries, S. Th., B. Hampe i D. Schönefeld. 2005. Converging evidence: Bringing together experimental and corpus data on the association of verbs and constructions. *Cognitive Linguistics* 16–4: 635–676.
- Haiman, J. 1980. Dictionaries and encyclopedias. *Lingua* 50(4), 329–357.
- Hampe, B. (ur.) 2005. *From Perception to Meaning: Image Schemas in Cognitive Linguistics*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Hanks, P. 1996. Contextual dependency and lexical sets. *International Journal of Corpus Linguistics* 1 (1): 75–98.
- Janssen, T. A. J. M. 2003. Monosemy versus polysemy. U Cuyckens, H. et al. *Cognitive Approaches to Lexical Semantics*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. Str. 93–122.
- Johnson, M. 1987. *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*. Chicago: Chicago University Press.
- Kemmer, S. i M. Barlow. 2000. Introduction: A usage-based conception of language. U Barlow, M. i S. Kemmer (ur.). *Usage-based Models of Language*. Stanford, CA: CSLI Publications. str. vii–xxviii.
- Klein, D. E. i G. L. Murphy. 2001. The representation of polysemous words. *Journal of Memory and Language* 45–2: 259–282.
- Klein, D. E. i G. L. Murphy. 2002. Paper has been my ruin: Conceptual relations of polysemous senses. *Journal of Memory and Language* 47–4: 548–570.
- Lakoff, G. 1987. *Women, Fire and Dangerous Things*. The University of Chicago Press.
- Lakoff, G. i M. Johnson. 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Langacker, R. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar I*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Langacker, R. 1988. An overview of cognitive grammar. U Rudzka–Ostyn, B. (ur.) *Topics in Cognitive Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Co. str. 3–48.
- Langacker, R. 1991. *Foundations of Cognitive Grammar II*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Langacker, R. 2000a. *Grammar and Conceptualization*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Langacker, R. 2000b. Why a mind is necessary? Conceptualization, grammar and linguistic semantics. U Albertazzi, L. (ur.) *Meaning and Cognition: A Multidisciplinary Approach*. 25–38. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Langacker, R. 2000c. A dynamic usage-based model. U Barlow, M. i S. Kemmer (ur.) *Usage-based Models of Language*. Stanford, CA: CSLI Publications. str. 1–63.
- Langacker, R. 2002. *Concept, Image, and Symbol. A Cognitive Basis of Grammar. 2nd Edition*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Newman, P. i S. Rice. 2004. Patterns of usage for English sit, stand, and lie: A cognitively inspired exploration in corpus linguistics. *Cognitive Linguistics* 15–3: 351–196.

- Peeters, B. 2000. Setting the scene: Some recent milestones in the lexicon–encyclopedia debate. U Peeters, B. (ur.) *The Lexicon–Encyclopedia Interface*. Oxford: Elsevier Science. 1–52.
- Raffaelli, I. 2004. Polisemija pridjeva: sprega sintaktičkih i semantičkih struktura. *Filologija* 43: 105–128.
- Reddy, M. 1979. The conduit metaphor – a case of frame conflict in our language about language. U Ortony, A. (ur.) *Metaphor and Thought*. Cambridge University Press. 284–324.
- Rice, S. 1996. Prepositional prototypes. U Pütz, M. i R. Dirven (ur.) *The Construal of Space in Language and Thought*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. Str. 135–65.
- Ruhl, C. 1989. *On Monosemy: A Study in Linguistic Semantics*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Sandra, D. i S. Rice. 1995. Network analyses of prepositional meaning: Mirroring whose mind–The linguist’s or the language user’s? *Cognitive Linguistics*, 6–1: 89–130.
- Stefanowitsch, A. i S. Th. Gries. 2003. *Collostructions: investigating the interaction between words and constructions*. *International Journal of Corpus Linguistics* 8. 2: 209–43.
- Stefanowitsch, A. i S. Th. Gries (ur.) 2006. *Corpus-based approaches to metaphor and metonymy*. Berlin, Heidelberg, New York: Mouton de Gruyter
- Sweetser, E. 1990. *From etymology to pragmatics. Metaphoric and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Talmy, L. 1988. The Relation of Grammar to Cognition. U Rudzka–Ostyn, B. (ur.) *Topics in Cognitive Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Talmy, L. 2000. *Toward a Cognitive Semantics. Vol I: Concept Structuring Systems*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Taylor, J. 1995. *Linguistic Categorization: Prototypes in Linguistic Theory*. 2nd ed. Oxford: Clarendon Press.
- Taylor, J. 2002. *Cognitive Grammar*. Oxford University Press.
- Tomasello, M. 2000. Usage–based linguistics: First steps toward a usage–based theory of language acquisition. *Cognitive Linguistics* 11–1/2: 61–82.
- Tomasello, M. 2001. The item–based nature of children’s early syntactic development. U Tomasello, M. i E. Bates (ur.) *Language Development: The Essential Readings*. Blackwell Publishers.
- Tuggy, D. 1993. Ambiguity, polysemy, and vagueness. *Cognitive Linguistics* 4–3: 273–290.
- Turner, M. 1991. *Reading Minds*. Princeton: Princeton University Press.
- Tyler, A. i V. Evans. 2001. Reconsidering prepositional polysemy networks: The case of *over*. *Language* 77: 724–765.
- Vandeloise, C. 1994. Methodology and analyses of the preposition *in*. *Cognitive Linguistics*, 5–2: 157–184. Kreitzer, A. 1997. Multiple levels of schematization: A study in the conceptualization of space. *Cognitive Linguistics*, 8–4: 291–325.
- Verhagen, A. 2007. Construal and perspectivization. U Geeraerts, D. i H. Cuyckens (ur.) *Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press. str. 48–81.
- Žic Fuchs, M. 1991. Znanje o jeziku i znanje o svijetu. Zagreb: SOL.

Meaning in Cognitive Linguistics

The paper gives an overview of the Cognitive Linguistic approach to meaning, given that meaning plays a central role in language. From the very beginnings, Cognitive Linguistics has focused its attention on how meaning is constructed in language, primarily by means of conceptualization, resulting in linguistic structures which 'have' meaning. A short survey is given of image schemas, processes of meaning construal, symbolization, and usage based models. These and other concepts described in the paper are built into the theoretical foundations of cognitive linguistics and serve as a starting point for cognitive semantic analyses, whose number has also been on the increase in Croatia. Particular attention is paid to issues raised by the cognitive linguistic approach to lexical meaning and the recent quantitative approaches in cognitive lexical semantics.

Ključne riječi: jezično značenje, leksička semantika, kognitivna lingvistika
Key words: linguistic meaning, lexical semantics, Cognitive Linguistics